

Itiyoophiyaa Keessatti Ulfa Baasuu Dardaran Raawwataniifii Kununsa

Ulfa Baasuu Boodaa

- Itiyoophiyaan dubartoonni gudeedamuui fi firarra waliin sal-quunamtii raawwachuun ulfaa'an ykn ulfsaanii hir'ina cimmaa qabu ulfa offirraa baasuuf akka danda'an seera ishee bara 2005 foyeesiteetti. Dabalataanis, dubartiin tokko ulf ishee lubbushee ykn fayyashee balaa yoo kangeesisu ta'e, akkanums rakkina fayyaa qaamaa fi sammuu qabdu ykn umuriin ishee waggaan 18 gadi ta'e karaa seera-qabeessaan ulfa baasuu nidandeessi.¹
- Otoo Seerri kun hinfoyaa'iin dura biyyittii kessatti ulfa baasuu kan eeyyamamu lubbuu haawwanii/hadholee baraaruuf ykn fayyummaa qaama ishee eeguuf qofa ture.
- Itiyoophiyaan biyyoota lakkofsi isaanii xiqqoo ta'e danqaawwan/gufuuwwan ulfa-baasuu seera-qabeessaafi ofeeggannoo qabu ifatti dardaraaf furan keessaa ishee tokkodha.
- Wagoota kurnan darban keessa, mootummaan qajeelfamootaa fi ulaagaalee haala ofeeggannoo qabuun ulfa baasuu dandeesisan maxxansiisee jira. Kunis, qorichoota likimsaman "misoprostol with ykn woithout mifepristone) fayyadamuun bu'uura qajeelfama saayinsii fayyaa Dhaabbata Fayyaa Idil-addunyaa(WHO)tiin haala ofeeggannoo qabuun ulfa baasuu ilaallata.¹
- Seerri ulfa-baasuu erga fooyya'e booda, ulfa baasuu dhaabata fayaan kessatti rawwatamu bara 2008 kessa dhibbantaa 27 ture bara 2014 gara dhibbntaa 53 ol-guddatee jira.^{2,3}

Haala Ulfa Baasuu Dardaranii

- Ragaawwan ulfa fedhiin baasuu ilaalchisee jiran akka agarsiissantitti dardaran fedhiin karoora maatiif qaban kan hin guutamiin yoota'u sababuma kanan immoo ulfi otoo hinyaadamiin dardarran muudatu jiraachusaa mulisu.
- Ragaan bara 2014 akka agarsiisutti dardarran umuriin isaanii 15-19 ta'e sadarkaan ulfa baasuu isaanii dubartoota umuriin isanii 35 ta'ee gadidha. (dardarn 1000 umuriin isaanii 15-19 kessaa dhibeentaa 20 yoota'u dubartoota umuriin isaanii 15-45 ta'e 1000 kessaa immoo dhibeeta 28

dha. Haata'u malee dubartoota fedhii salquunamtiitiin si'aawoo keessaa immoo dardaran sadarkaan ulfa baasuu isaanii oli'aanaa dha (1000 kessaa dhibeetaa 81)

- Bara 2014 kessaa ulfa baasuun 96,000 Itiyoophiyaa kessaatti raawwatameera. Kana keessaa 61,000 kan seera qabeesaafi ofeeggannoo qabu yoota'u 35,000 immoo kan dhoksaan (dhaabbata fayyaatiin alatti) raawwatamedha.
- Dardaran umuriin isaanii 15–19 ta'an Itiyoophiyaa keessatti dubartoota kanneen biroo caalatti tajaajila carraa ulfa baasuu seera-qabeessa ta'e argachuu danda'u. Dubartoota biroon yoo walmadaalchifne, dardaran kunniin tajaajila ulfa baasuu seera-qabeessaa daran olaanaa dhibantaa 64 (%64) ta'e argatu.
- Sadarkaa ulfa baasuu seera qabeessaa kan dubartoota biroo kan dardaranii waliin walbira qabnee yoo ilaalle, kanneen umuriin isaanii 25-29 ta'an dhibantaa 46 (%46) yoo ta'u kan dubartoota umuriin isaanii 35 fi isaa olii immoo dhibataa 22 (%22) dha.

Ulfa Baasuu Dardaranii fi Kunuunsa Ulfa basuu Boodaa

- Bara 2014 keessa dardarran sababa ulfa baasuu ofeeggannoo hinqabneefi dhoksaan raawwataniin rakkowwan isaan mudatanirraan kan ka'e kunuunsa ulfa baasuun boodaa barbaadan warra karaa ofeegannoo qabuun raawwatan caalaa kan heeruman (dhibantaan %50 fi %18); yoota'an barumsaasnis kan hinqabnedha (dhibantaa %14 fi %5 dha)
- Ulfa baasuun booda kanneen kunuunsa fedhan warra karaa seera-qabeessaan ulfa baasaniin walbira qabnee yoo ilaalle, afur keessaa tokko ulfa kan baasan ji'a sadii hanga ji'a jahaa jidduutti yoo ta'u kanneen karaa seera-qabeessaan baasan immoo 10 keessaa tokko qofa dha. Ulfa ture kara ofeeganno hingabneefi dhoksaa ta'een baasuun akkasumas kunuunsa ulfa baasuun boodaa dafanii argachuu dhabuun rakkoo hamaafi walxaxaaf nama saaxiluu danda'a.⁴
- Dardaran garri caalmaan isaanii karaa seera qabeessaan ulfa baasuu, yookin kunuunsa ulfa baasuun boodaa kanneen barbaadan wayita ulfaa'an, mala qusanna maatitti hinfayyadamani(walduraa-duuban, dhibantaan 82 fi 74); akkasumas, dursa altokko kan ulfaa'annidha (dhibantaan 93).

Dhiibba Ulfa Karoon alaa

- Akka idil-addunyaatti, ulfi hedduun kan baafamu osoo itti hinyaadamiin kan ulfaa'ame yoo ta'e dha. Itiyoophiyaa keessatti bara 2014, dardaranii dhibbantaan 44 osoo itti hin yaadin kan ulfaa'an yoo ta'u, kanneen keessaa dhibbantaan 46 ulfa isaanii nibaasani.

- Dubartoota saal-qunnamtiidhaan si'aawoo ta'aniifi umurii da'umsaa keessa jiran keessaa dardarani sadarkaa ulfaa'uu akkasumas otoo itthiyaadiin ulfaa'uu baay'ee olaanaa ta'e qabu. (dardaran saal-qunnamtiin si'aawoo ta'an 1000 keessa dhibantaan walduraa booda 401 fi 176)
- Ulfi karooraan alaa dardaran Itiyoophiyaa tilmaamaan kan gaafa afrikaa wajjin kan walfakaatudha. Ulfa dardaran umurii 15-19 keessatti argamanii kan biyyoota Aafrikaa Sahaaraan gadii bara 2016 keessa gara walakkaan karooraan ala yoo ta'an, gara walakkaa ulfa kanaas nibaafamani.⁵
- Fedhii ulfa ittisuu dardarran guutuun ulfa karooraan alaa too'achuuf isaan gargaaruun daraan murteessaadha. Itiyoophiyaa keessatti, dardaran heeruman kudhan keessa lama; akkasumas, dardaran hin heerumne kudhan keessa afur fedhiin ulfa ittisuu hin guutamneef. Kana jechuun, dubartoonni kanniin carraa ulfa ittisuu osoo hin argatiin waan ulfaa'aniif ulfa baasuu nifedhu.⁶

Balaawwan Ulfa Basuun Ofeegannoo Hinqabne Fidu

- Bara 2014 eegalee dardaran Itiyoophiyaa akkuma dubartoota biroo umurii da'umsa keessa jiranii sababa ulfa baasuu dhoksaan raawwatamuun rakkowwan cimaa fi walxaxaa saaxilama jiru.
- Dardaran kessa dhibantaa 27 ta'an fi kunuunsa ulfa baasuun boodaa barbaadan rakkowwan hamaa fi xaxamaa ulfa-baasuudhaan walqabataniif saaxilamaniiru.

Kun Maali Agarsiisa?

- Dardaran Itiyoophiyaa seera ulfa-baasuu fooyya'een mirga seera-qabeessaafi karaa ofeegannoo qabuun ulfa-baasuu isaan dandeessisutti fayyadamaa jiru. Haata'u malee, dardaran harka sadii keessa tokko haala dhoksa ta'eefi ofeegannoo hinqabneen ulfa baasaa akka jiran ragaan bara 2014 walitti qabame niagarsiisa. Kanafuu Itoophiyaa keessatti ulfa-baasuu dhoksaafi ofeegannoo hinqabne hambisuuf danqaawan carraa karaa seera-qabeessaan ulfa baasuu akka hin arganne dardaran mudatan agarsiisu qoranno dabalataa adeemsisuun barbaachisaadha.
- Mootummaan Itiyoophiyaa seerota/pooliisiwwan fedhiwwan fayyaa walhormaata dardaranii irratti xiyyeffatan kan baase yoo ta'u, hojiirra oolmaasaanii milkeessuuf garuu kana caalaa jabinaan hojjatamuu qaba. Keessattuu sagantaawwan xiyyeffannoonaan isaanii kallatiidhaan beekame fi beekumsa dardaran seera ulfa baasuu irratti qaban cimsuufi fedhii ittisa ulfaa isaan qaban guutuuf ciminaan hojjechuu barbaachisaadha.

- Dabalatanis sadarkaan ulfa karooraan alaa dardarran quunnamu hedduu wanta'eef sagantaawwan tajaajila qusanna maatii mirkaneessuu irratti xiyyeffachuu dubartoota dargagoo fi dardarran hundaaf akka gahu gochuun barbaachisadha. Keessumaayyuu, dubartoonni heerumaniifi sadarkaan barnoota isaanii gadi aanaa ta'e raga fi tajaajila gahaa ta'e argatanii daa'ima fedhuu isaaniifi yoomitti akka fedhan murteessuu danda'an gochuun barbaachisaa dha.

Maddaalee

Odeeffanno hedduun barreffama kana keessatti argaman Sully faa., Playing it safe: legal and clandestine abortion among adolescents in Ethiopia, Journal of Adolescent Health, 2018, (forthcoming)

Maddaaleen dabalataa weesaayitii <https://www.guttmacher.org/fact-sheet/adolescent-abortion-ethiopia>. irraatti argamu

Maddalee

Dabalataan yoo ibsameen alatti, odeeffannoowwan barreffama kana keessatti argaman Sully faa., Playing it safe: legal and clandestine abortion among adolescents in Ethiopia, *Journal of Adolescent Health*, 2018, XX doi:XX kan jedhurraa fudhataman.

Wabiilee

1. Federal Democratic Republic of Ethiopia Ministry of Health. Technical and Procedural Guidelines for Safe Abortion Services in Ethiopia. Addis Ababa, Ethiopia: Federal Democratic Republic of Ethiopia Ministry of Health; 2014.
2. Darroch JE et al., Adding It Up: Costs and Benefits of Meeting the Contraceptive Needs of Adolescents, New York: Guttmacher Institute; 2016.

Galata

Bu'aan qo'annoodeeffanno kanaa bu'uureffatee milkaa'uu kan danda'e gargaarsa Ejensii Dhaabbata Dagaagina Idil-addunyaa Siwidin, Ministeera Haajaa Alaa Biyya hoolaandii fi Dhaabbata Gargaarsaa Biyya Ingilizii Mootummaa Ingilizii irraati. Argannoofi yaada waliigalaa qorannichaa ejjannoofi ilaalcha tola-ooltotaa kanneen kan calaqqisiisu miti.